

Nuttige toepassing grond en bagger cruciaal voor de verbouwing van Nederland

28 juni 2022 12:30-17:30

Op 28 juni kwam Platform Bodembeheer samen (eindelijk weer fysiek!) met als thema grondverzet. Hoe kunnen we grond en bagger nuttig toepassen, en waarom is dit cruciaal voor de verbouwing van Nederland?

Introductie van het onderwerp

Dagvoorzitters Sophie Monier en Marco Vergeer openden de bijeenkomst met de volgende drie stellingen:

‘Nederland heeft behoefte aan beleid waarbij (1) kringlopen zoveel mogelijk gesloten worden, (2) geen schaarste is in het aanbod van grond en bagger en (3) het nog beter functioneren van het bodemsysteem centraal wordt gesteld.

Dat is nu nodig: we staan aan de vooravond van de verbouwing van Nederland. En dit alles zonder gedoe en criminaliteit.’

Marco verwees met deze introductie naar de sessie van 12 oktober 2021 over Circulariteit en grondstromen, waarin het thema grondverzet als belangrijk onderdeel naar boven kwam. Het zoveel mogelijk sluiten van kringlopen is meer dan hoe men circulariteit op dit moment invult, namelijk door te kijken hoe we afval kunnen hergebruiken. Het begint al bij het bouwontwerp: hoe zorgen we ervoor dat we geen afval laten ontstaan? Hoe zorgen we dat we geen vervuilende of vreemde stoffen toevoegen, waardoor we ons afval verminderen? Enkele voorbeelden die werden genoemd zijn:

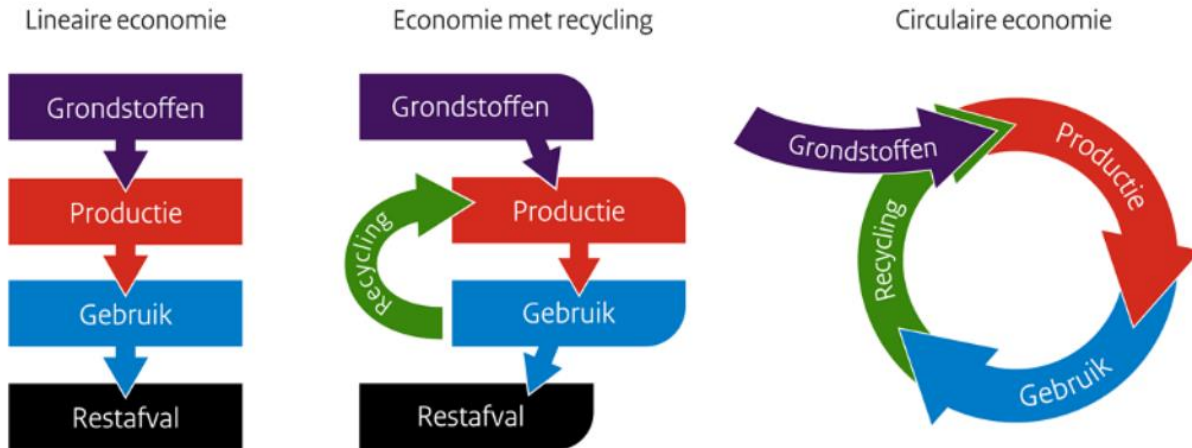
- Groene reststromen inzetten als bodemverbeteraar
- Bokashi en compostering
- Bagger als bruikbaar materiaal inzetten
- Gebiedsgerichte integrale circulaire aanpak

Hierdoor besparen we grondstoffen en voorkomen we het ontstaan van afval.

Voor deze tweede stelling geldt dat er, hoewel er geen schaarste is van zand en grind in Nederland, de vergunningverlening erg is gestagneerd. Het is daarom belangrijk dat de winning zo duurzaam mogelijk gaat, en altijd gecombineerd wordt met andere wenselijke functies (natuur/ruimte voor de rivier). Een aantal kernpunten om mee te nemen:

- Zoveel mogelijk biobased bouwen
- Regelgeving kan zeer averechts werken
- Een gezonde mix gebruiken van primaire en secundaire grondstoffen
- Ontwerpen op basis van lange termijn in plaats van korte termijn.

Het belang van het nog beter functioneren van het bodemsysteem moet centraal worden gesteld: we moeten informatie delen en bewustwording bevorderen, waar we samenwerken om nieuwe manieren te vinden om de bodem beter te gebruiken. Dit kunnen we doen door positieve impact te belonen en vergunningverlening te versoepelen.

CIRCULAR ECONOMY - an industrial system that is restorative by design

Het schaakspel

Deze drie stellingen samen vormen eigenlijk de ideale structuur die we nodig hebben voor grondverzet. Maar kunnen we deze ideale structuur wel bereiken? Na deze introductie speelden we een spel met de deelnemers, waarin we met hen hebben onderzocht of het mogelijk is om samen de 'ideale structuur' van het speelveld ontwerpen. Welke principes, randvoorwaarden en vereisten heeft die in zich? De deelnemers werden uitgenodigd om plaats te nemen bij een schaakstuk dat hun rol in de keten het beste vertegenwoordigde: Ontdoeners, Ontvangers, Handhavers, Toepassers, Beleidsmakers en Verwerkers. Per rol moesten de deelnemers een drietal vragen beantwoorden:

- Wat heb je nodig (qua beleid, informatie, etc.)
- Met wie/van wie heb je dat nodig? Met wie moet je dat samen oppakken/regelen?
- Wat is de bijdrage van jouw speler aan het systeem?

Per rol/speler werd steeds 1 persoon op het podium gevraagd. Als eerste werden de Ontdoeners gevraagd om hun schaakstuk neer te zetten. Zij zetten hun schaakstuk in het midden van het podium neer. Daarna werden ook de andere spelers gevraagd om hun schaakstuk neer te zetten. Toen alle spelstukken een plekje hadden gekregen, werd aan iedere speler gevraagd om op het speelveld te reflecteren; waren ze het eens met hun plek en met de plek van de andere spelers? Zouden ze nog iets aan het speelveld willen veranderen?

Het spel leverde een aantal interessante inzichten op:

- De Ontdoeners begonnen in het midden, maar eindigden aan de zijkant
- De naam van de Ontdoeners werd aangepast naar Makers; in een ideale wereld is het niet hun taak om zich van de grond te 'ontdoen', maar om er iets nieuws, nuttigs mee te 'maken'.
- De Ontvangers eindigden in het midden van het speelveld. Dit brengt een zekere verantwoordelijkheid met zich mee. Het betekent dat ze regie zullen moeten gaan voeren op de keten. Hier waren zij zich niet van bewust.
- De Handhavers zijn ook Toezichthouders. Ze zijn niet eng, en ze nodigen de andere spelers in de keten uit om vooral bij hen langs te komen. Zij willen de spin in het web zijn. Hun plek is net niet in het midden van het speelveld.
- De Toepassers zijn de Koningin van het schaakbord. Zij lopen met grote stappen door het veld heen.

- De Beleidsmakers plaatsten zichzelf aan de rand van het speelveld. Dit klopt met het beeld dat de meeste mensen hebben van de Beleidsmakers; er wordt een kloof gevoeld tussen beleid en praktijk en dat werd door de Beleidsmakers bevestigd. De Handhavers zijn de ogen en de oren van de Beleidsmakers in het veld.

Uiteen in sessies

Na een korte pauze zijn de deelnemers uiteen gegaan om een vijftal casussen te bespreken.

Casus 1 'Verwerken van grond vanuit een illegale praktijk'

Tijdens deze sessie legde Teun van Dongen (RUD Utrecht), begeleid door Sophie Monier (Deltares), de aanwezigen drie casussen voor waarin vanuit een illegale praktijk grond werd verwerkt. De discussies werden al snel vrij specifiek en deze gingen bijvoorbeeld over wat de regels waren vanuit de BBK en welke BRL er moest worden toegepast. Wat is illegaal samenvoegen van grond? Nemen we het te strak? Moet het flexibeler? Juridisch gezien moet je het strak nemen, maar in de praktijk is dit niet altijd werkbaar/haalbaar. Er worden steeds meer regeltjes verzonnen waardoor hergebruiken van grond steeds lastiger wordt. Soms weten we allemaal dat iets niet mag of dat het niet hoort, maar het is onduidelijk waar dat in de regelgeving staat.

Casus 2 'Verbeteren van bodems door grondverzet'

Ruud van Uffelen (Provincie Gelderland) vertelt over een Europees subsidietraject (Life) van de provincie Gelderland. Een partij klei wordt daarbij verplaatst van een toekomstig natuurgebied naar een (te) droog landbouwgebied. Deze transactie zorgt voor bodemverbetering op beide plekken. In het natuurgebied ontstaat het gewenste moeras, in het landbouwgebied helpt de klei de bodem aan meer waterbergend vermogen. De mogelijke adder onder dit traject is de afstand: 120 kilometer en dus veel transportbewegingen en -kosten.

In het gevoerde gesprek wordt gesproken over maatschappelijke waarde en terugverdienen. Uit onderzoek is namelijk gebleken dat de CO₂-uitstoot door de transportbeweging in enkele jaren wordt 'terugverdiend' doordat op beide locaties het koolstofvastlegging in de bodem sterk wordt verbeterd. Dat leidt ertoe dat uiteindelijk overwegend positief wordt gereageerd op de verplaatsing van de grond over zo'n grote afstand. Het zou eigenlijk normaal moeten zijn om de maatschappelijke afweging te maken, waarbij bodemverbetering geen prettige bijvangst is maar één van de doelen. Wel worden er nog wat vraagtekens gezet bij de samenstelling van het materiaal, zowel voor de toekomstige gebruikers (boeren) als voor de onderliggende drinkwaterwinning. Daar is tot nog toe de weinig zekerheid over.

Het gesprek is gevoerd aan de hand van een rollenspel, waarbij deelnemers een niet-eigen rol kregen toebedeeld. Tijdens dit spel ontstond bij alle actoren overeenstemming over het traject van ontgraven, transporteren en toepassen gezien de voordelen die hierboven zijn beschreven. Eén partij maakte echter bezwaar, de Omgevingsdienst. De deelnemers die in het rollenspel als toezichthouder optraden 'moesten' optreden omdat de toepassing niet helemaal volgens de huidige wet- en regelgeving wordt uitgevoerd, ondanks dat ze de voordelen inzien. Dat bracht een bewustzijn bij de deelnemers: willen we dit soort trajecten doen dan zullen er een aantal zaken nodig zijn:

- Dit type trajecten waarin bodemverbetering wordt nagestreefd zouden moeten 'normaal' worden, zodat het niet meer nodig is om over 120 kilometer te transporteren. De kans dat het materiaal dichterbij te verkrijgen is, neemt dan immers toe.
- We ontberen een geaccepteerd instrument waarmee we de positieve maatschappelijke impact zichtbaar kunnen maken van een traject. In deze casus: de investering in diesel en het toestaan

van een verslechtering van de ontvangende situatie worden gecompenseerd doordat twee locaties worden geholpen aan een gewenste situatie en er koolstofvastlegging optreedt.

- De huidige wetgeving is nog te sectoraal om dit soort afwegingen goed te kunnen maken. In de wetgeving zou je ruimte willen hebben, zodat partijen in goed vertrouwen samen werken aan bodemverbetering. De omgevingsdienst geeft daarbij aan graag als bemiddelaar te willen functioneren, zodat fraude voorkomen wordt en duurzaamheid wordt gerealiseerd.

In de nabespreking van deze casus kwam ook een oproep naar voren. Met het Besluit bodemkwaliteit hebben we al best een goed stelsel opgezet waarin hergebruik mogelijk wordt gemaakt. Er zijn uitbijters en mensen die misbruik maken van de geboden ruimte. Dat zijn precies de geruchtmakende zaken die in de media komen. Maar het zijn ook incidenten. De oproep: laten we voortbouwen op wat er is en daar verdere verbetering op aanbrengen.

Casus 3: 'Help, invasieve exoot in mijn grond!'

Remco de Boer (RWS/Bodem+) besprak onder begeleiding van Rianne van den Meiracker (Deltares) in twee rondes verschillende problemen en oplossingen rondom (de aanwezigheid van) invasieve exoten in Nederland. Invasieve soorten zijn soorten die zich buiten hun oorspronkelijke verspreidingsgebied hebben gevestigd en door hun aanwezigheid of door de groei van hun populaties tot problemen kunnen leiden, zoals schade aan natuur, groenvoorzieningen, kapitaalgoederen en vastgoed. Daarnaast kunnen ze een bedreiging vormen voor inheemse soorten en dus voor biodiversiteit. In de eerste ronde werden drie belangrijkste problemen geïdentificeerd:

1. Het ontbreken van een (uniform) handelingskader, waardoor niemand zich verantwoordelijk voelt/is;
2. Moeilijkheden rondom het in beeld brengen van het probleem (waar, wanneer, verspreiding, etc.);
3. Budget/financiële beperkingen.

In de vervolgsessie werden verschillende oplossingen bedacht voor bovengenoemde problemen. Daarbij werd onderscheid gemaakt tussen het laaghangend fruit, zoals het toevoegen/registreren van waarnemingen (van exoten), bijvoorbeeld aan calamiteiten app, oplossingen die meer tijd/moeite vereisen, zoals kennisdeling en verspreiding, zodat verspreiding geminimaliseerd kan worden (bijvoorbeeld door Berenklauw niet te maaien in voor de bloemen bloeien, zodat zaad verspreiding voorkomen kan worden) en oplossingen die lastig uitvoerbaar zijn of een grote verandering vereisen, zoals accepteren dat exoten erbij horen.

Casus 4: 'Verantwoord hergebruik van grond in oppervlaktewater, is dat mogelijk?'

In deze sessie spraken Leo Smits (Gemeente Amsterdam) en facilitator Doora Millenaar (RHDHV) over verantwoord hergebruik van grond in oppervlaktewater. Leo Smits is vanuit de Gemeente Amsterdam bezig om de casus Buiteneiland Amsterdam van de grond te krijgen. Het blijkt moeilijker dan verwacht. Zijn plannen om bouwgrond her te gebruiken lijken in lijn te zijn met de eisen van KRW, maar niet met die van BBK. Het groeide in een discussie waarin duidelijk werd dat er erg vaak gevallen zijn waar het bevoegd gezag geen ruimte biedt voor creativiteit, en waar louter gekeken wordt naar de regels, die in dit geval dus in tegenstrijd zijn met elkaar. Er kan zelden worden teruggevallen op jurisprudentie, omdat er geen uitzonderingen worden gemaakt op de regelgeving. Creatieve oplossingen zoals het Buiteneiland Amsterdam, die niet alleen circulariteit bevorderen, en in de praktijk niet schadelijk zijn voor de bodem, en daarnaast de opgave koppelt aan andere functies en opgaven (recreatie en de vraag naar woningen) zouden meer ruimte moeten krijgen.

Casus 5: Hergebruik van overstortbagger

Tijdens deze casus besprak Marc Bethlehem (Waterschap Noorderzijlvest) onder begeleiding van Archana Sadhoeram (Provincie Zeeland) het hergebruik van overstortbagger. Marc had samen met nog 2 andere collega's een mooie presentatie voorbereid over een praktijkvoorbeeld van hergebruik van overstortbagger. Helaas lopen we voor dit onderwerp toch tegen een aantal knelpunten en moeilijkheden aan. De belangrijkste problemen waar waterschappen, OD's en gemeentes tegen aanlopen voor wat betreft dit onderwerp komen neer op de volgende 3 factoren:

1. Wetgeving en beleid
2. Kennis over de problematiek
3. Agendering en communicatie naar betrokkenen

Er is op dit moment vrij onduidelijke wetgeving en soms ontbreekt er bij overheidsinstanties überhaupt beleid voor hergebruik van overstortbagger. Er is geen generiek of integraal beleid. Door de komst van de Omgevingswet en het vervallen van de Wbb, moeten gemeentes nu hun eigen beleid hiervoor schrijven, maar gemeentes zien vaak deze problematiek nog niet helemaal in en pakken daardoor niet altijd hun rol. Verder kan de ontvangstplicht niet worden gehandhaafd. Vanwege het feit dat hergebruik van overstortbagger geen eenzijdig onderwerp is, is de benodigde kennis voor specifieke situaties ook niet altijd aanwezig. Immers, niet alle overstorten zijn hetzelfde en ze zijn vaak locatie-afhankelijk. De precieze aard en omvang van een verontreiniging (in een watergang nabij een riooloverstort) zijn vaak lastig te bepalen is en onvoldoende bekend. Ook is het moeilijk om de bron van de verontreiniging te achterhalen, omdat er geen moderne monitoring is. Aantonen dat een verontreiniging een puntbron betreft en dat deze puntbron geen negatieve invloed heeft op de rest van de omgeving wordt ook als lastig beschouwd. Verder is het niet duidelijk waar de bagger/slib precies op onderzocht moet worden en hoe het verwerkt moet worden. Het laatste knelpunt gaat over het op de kaart zetten van dit onderwerp en de communicatie hierover naar overheden en burgers. De communicatie over overschotten is momenteel heel beperkt, waardoor weinig burgers weet hebben van dit onderwerp en de problematiek. Ook bij overheidsinstanties zou dit onderwerp meer op de agenda gezet moeten worden. Meer (generiek) beleid in de wet- en regelgeving, betere monitoring van verontreinigingen en meer communicatie over de problematiek naar burgers toe zouden oplossingen zijn die allemaal kunnen helpen om deze problematiek aan te pakken.

Afsluiting

Het was een succesvolle bijeenkomst met interessante gesprekken tussen de vele betrokken partijen. Uit het schaakspel blijkt dat communicatie en onderlinge afstemming over rollen(hier: schaakstukken) belangrijk is. Uit de casussen blijkt dat er veel mogelijkheden zijn om de drie stellingen (kringlopen zoveel mogelijk sluiten, geen schaarste in het aanbod van grond en bagger en het centraal stellen van het nog beter functioneren van het bodemsysteem) in de praktijk te brengen, maar dat er toch ook nog hobbels op de weg zijn. De belangrijkste oplossingen voor de geïdentificeerde problemen zijn in de verschillende sessies benoemd. Deze oplossingen zijn op papieren appeltjes geplakt en uiteindelijk op een grote papieren boom geplakt, waarbij onderscheid is gemaakt tussen het laaghangend fruit en de lange termijn oplossingen (hoger hangend fruit), zie foto van de boom hieronder. De bijeenkomst werd afgesloten met een fijne netwerkborrel.

Figuur: appelboom met oplossingen, variërend van laaghangend fruit tot de hoger hangende lange termijn oplossingen.